



ਸਲਾਨਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਰਿਪੋਰਟ

ANNUAL ADMINISTRATIVE REPORT

ਸਾਲ 2014-15

(01-04-2014 to 31-03-2015)



ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ

Department of Soil & Water Conservation, Punjab

ਦਫਤਰ: ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ, ਪੰਜਾਬ, ਐਸ.ਸੀ.ਓ. 50-51, ਸੈਕਟਰ 17-ਡੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160017

ਫੋਨ: 0172-2704857, 2716158. ਫੈਕਸ: 0172-2725330.

ਈ-ਮੇਲ: dswcpunjab@gmail.com, ਵੈਬਸਾਈਟ: <http://dswcpunjab.gov.in>

**ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਸਾਲ 2014-15
(1-04-2014 ਤੋਂ 31-3-2015 ਤੱਕ) ਦੀ ਸਲਾਨਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਰਿਪੋਰਟ**

ਤੱਤਕਰਾ

ਅਧਿਆਏ	ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ
1	ਪਿਛੋਕੜ	1
2	ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਚਾਰਟ	2-5
3	ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਚਾਰਟ	6-7
4	ਵਿਜ਼ਨ, ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟੀਚੇ	8-16
5	ਮੁੱਖ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸੂਚਕ	17-18
6	ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ/ਨਤੀਜੇ	19-20
7	ਸੰਸਥਾਗਤ ਮੁੱਦੇ	21
8	ਮੁਲਾਂਕਣ: ਸਵੈਟ ਵਿਸ਼ੇਲਸ਼ਣ	22
9	ਨਵੇਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸੋਮਿਆਂ ਲਈ ਸੁਝਾਅ	23
10	ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ	24
11	ਅੰਤਿਕਾ	25-38

Chapter No.	Title	Page Nos.
1	Background	1
2	Organizational set up	2-7
3	Comparative Progress Chart	8-9
4	Vision, Mission and Goals	10-20
5	Key Performance Indicators	21-22
6	Achievements/ Outcomes	23-25
7	Organizational Issues	26-27
8	Evaluation: SWOT Analysis	28-29
9	Recommendations for new developments	30-31
10	Performance by agencies	32
11	Appendices	33-46

ਅਧਿਆਏ-1

ਪਿਛੋਕੜ

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਵਿੰਗ ਦੁਆਰਾ ਸਾਲ 1969 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਨੂੰ “ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਵਿਭਾਗ” ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਭਾਗ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2000 ਦੌਰਾਨ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲ ਕੇ “ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ” ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਈ। ਇਹ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਸਬੰਧੀ 46ਵੀਂ ਸਲਾਨਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ।



ਫੋਟੋ: ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਕੰਪਲੈਕਸ ਫੇਜ਼-6 ਮੁਹਾਲੀ ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ

ਅਧਿਆਏ-2

ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਚਾਰਟ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਖੀ, ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ 3 ਸਰਕਲ ਅਤੇ 14 ਵਰਕਸ ਮੰਡਲ ਸਾਰੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ 14 ਵਰਕਸ ਮੰਡਲਾਂ ਅਧੀਨ 43 ਉਪ-ਮੰਡਲ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਅਮਲਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਸਰਵਿਸ ਵਿੱਚ ਅਮਲੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰ (ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ) ਦੇ ਚਾਰਜ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰ (ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ) ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੈ ਅਤੇ 3 ਉਪ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰ (ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ) ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਅਤੇ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹਨ। ਬੁਲਡੋਜ਼ਰਾਂ ਅਤੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰ (ਮਸ਼ੀਨਰੀ) ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੈ। ਇੱਕ ਭੂਮੀ ਪਾਲ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਤਕਨੀਕੀ) ਰਾਜ ਭੇਂ ਵਰਤੋਂ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੈ।

ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਸਾਲ 2014-15 ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਚਾਰਟ ਅੰਤਿਕਾ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ੳ) ਖੇਤਰੀ ਮੰਡਲ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫ਼ਸਲ ਉਤਪਾਦਨ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਦੋਵੇਂ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਰੰਤਰ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਐਗਰੋਕਲਾਈਮੈਟਿਕ ਜੋਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

1 ਉੱਤਰੀ ਜੋਨ

ਇਹ ਜੋਨ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਹਾਲੀ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਡੇਰਾਬਸੀ ਬਲਾਕ ਤੋਂ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਧਾਰ ਬਲਾਕ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੇਠ ਰੂਪਨਗਰ, ਐਸ.ਏ.ਐਸ.ਨਗਰ, ਐਸ.ਬੀ.ਐਸ. ਨਗਰ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਅਤੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਅਤੇ ਸੌਕਾ ਇਸ ਜੋਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ।



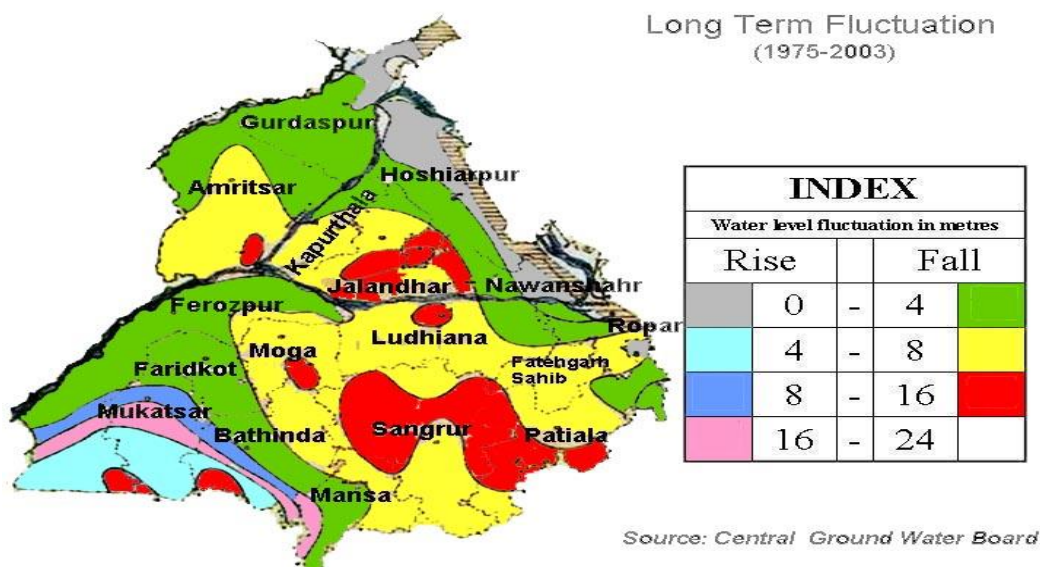
ਫੋਟੋ: ਕੰਢੀ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਆਦਿ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ

ਇਸ ਜੋਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

- 1) ਕੰਢੀ ਦੇ ਬਰਾਨੀ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਵਾਟਰਸ਼ੈਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਕੀਮ।
- 2) ਰੇਨਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ/ਨਿਵੇਂ ਬੰਧ ਬਣਾਕੇ ਗਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਰੀਚਾਰਜਿੰਗ।
- 3) ਮਾਇਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ)।
- 4) ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਤੋਂ ਜਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਛਾਉਣ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ।
- 5) ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੱਕੋਵਾਲ ਟਾਈਪ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰਾਂ ਅਤੇ ਲਿਫਟ ਸਿੰਚਾਈ ਸਕੀਮਾਂ।
- 6) ਡਰੇਨੇਜ ਲਾਈਨ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਦੇ ਕੰਮ।
- 7) ਇਕੋਲੋਜੀਕਲ ਹੈਂਡੀਕੈਪਡ ਰਕਬੇ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪੇਂਡੂ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ।
- 8) ਸ਼ਹਿਰੀ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੀਵਰੇਜ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਕੇ ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਣਾ।

2) ਕੇਂਦਰੀ ਜੋਨ

ਇਸ ਜੋਨ ਵਿੱਚ ਪਟਿਆਲਾ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹਸਾਹਿਬ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਲੰਧਰ, ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਰਾਜ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਕਸਿਤ ਭਾਗ ਹੈ। ਜਮੀਨਾਂ ਪੱਧਰ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਜਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਪਾਣੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਜਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਸੋਸਣ ਕਾਰਨ ਪਾਣੀ ਖਤਰਨਾਕ ਦਰ ਨਾਲ ਘੱਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।



ਫੋਟੋ: ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਪਾਣੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਦੀਰਘ-ਕਾਲੀ ਉਤਰਾਅ-ਚੜ੍ਹਾਅ

ਇਸ ਜੋਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ :-

- 1) ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਅਤੇ ਨਹਿਰੀ ਮੋਘਿਆਂ ਤੋਂ ਜਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਛਾਉਣ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ।
- 2) ਮਾਇਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ)।
- 3) ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕਰਣ ਕਰਕੇ ਨਿੱਜੀ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਤੋਂ ਜਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਤਕਨੀਕੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 4) ਸ਼ਹਿਰੀ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੀਵਰੇਜ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਕੇ ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ।

3) ਦੱਖਣੀ ਜੋਨ

ਇਸ ਜੋਨ ਵਿੱਚ ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਮਾਨਸਾ, ਮੁਕਤਸਰ, ਮੋਗਾ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਜੋਨ ਦੇ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਨਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ਮੀਨਦਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਨਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਉਪਲੱਬਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।



ਫੋਟੋ: ਦੱਖਣੀ-ਪੱਛਮੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੂਣਾਂ ਦੀ ਸਮਸਿਆਂ

ਇਸ ਜੋਨ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

- 1) ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਇਪ ਲਾਈਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਰਾਹੀਂ ਨਹਿਰੀ ਮੋਘਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਰਕਬੇ ਤੱਕ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ।
- 2) ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਅਤੇ ਨਹਿਰੀ ਮੋਘਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਛਾਉਣ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ।
- 3) ਮਾਇਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ)।
- 4) ਸ਼ਹਿਰੀ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੀਵਰੇਜ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣਾ।

ਅ) ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਮੰਡਲ

ਵਿਭਾਗ ਪਾਸ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂਮੀ ਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਕੰਮਾਂ ਲਈ 5 ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ, 1 ਐਕਸਕਾਵੇਟਰ-ਕਮ-ਲੋਡਰ, 5 ਟਰੈਕਟਰ, 1 ਟਰੈਂਚਰ ਅਤੇ 6 ਲੇਜ਼ਰ ਲੈਵਲਰ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ। ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਮੰਡਲ, ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰ ਅਧੀਨ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਹੈ। ਇਹ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨਾਂ ਸਿਰਫ ਵਿਭਾਗੀ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਬਲਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤੀ ਕਿਰਾਏ ਦਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਵੀ ਮੁਹਈਆ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।



ਫੋਟੋ: ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਬੁਲਡੋਜਰ

ੲ) ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ ਮੰਡਲ

ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੰਗ, ਭੂਮੀ ਦੀ ਖੇਤਰੀ ਸੂਚਨਾਂ ਇੱਕਤਰ ਕਰਕੇ ਭੂਮੀ ਦੀ ਮੈਪਿੰਗ ਕਰਨ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵੱਖ-2 ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰਵੇ ਜਿਵੇਂ ਡਿਟੇਲ ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ, ਸੈਮੀ ਡਿਟੇਲ ਸਰਵੇ ਅਤੇ ਰਿਕਨਾਇੰਸਜ਼ ਸਰਵੇ ਆਦਿ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਰਵੇ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਲਈ ਵੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹਨ।

ਸ) ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰਾਂ ਤਕ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ (ਸਮੇਤ ਹੋਸਟਲ) ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਲਾਈ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਭੂਮੀ ਪੱਧਰ ਕਰਨਾ, ਖਾਲ੍ਹਾਂ ਬਣਾਉਣਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਦੌਜ਼ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਛਾਉਣਾ, ਕੰਟਰ ਬੰਧ, ਸੀੜੀਦਾਰ ਖੇਤ ਬਣਾਉਣਾ, ਗਲੀ ਰੈਕਲਾਮੇਸ਼ਨ, ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ, ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ, ਫੀਲਡ ਡਰੇਨਜ਼, ਡਰਿਪ/ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਸਾਲ ਲਗਭਗ 200 ਤੋਂ 300 ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਹ) ਰਾਜ ਭੋਂ ਵਰਤੋਂ ਬੋਰਡ

ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਭੂਮੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਊਕਲਸ ਸੈੱਲ (ਰਾਜ ਭੋਂ ਵਰਤੋਂ ਬੋਰਡ) ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਰਡ ਰਾਜ ਵਿਚ ਭੂਮੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਰਡ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਤਕਨੀਕੀ) ਰਾਜ ਭੋਂ ਵਰਤੋਂ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਾਜ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ-3

ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਚਾਰਟ (ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ)
ਇਸ ਸਾਲ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨੀ।

ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ:

ਲੜੀ ਨੰ :	ਕੰਮ ਦੀ ਮੱਦ	ਯੂਨਿਟ	2012-13	2013-14	2014-15
1	ਜਲ ਵਰਤੋਂ ਕਾਰਜ (ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ, ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ, ਪ੍ਰਨੀਅਲ ਫਲੋਅ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਲਿਫਟ ਸਿੰਚਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਆਦਿ)	ਹੈਕਟੇਅਰ	20525	17957	20286
2	ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ	ਕਿਲੋਮੀਟਰ	1231.48	1077.42	1217.16
3	ਮਾਇਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿੱਪ /ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ)	ਹੈਕਟੇਅਰ	2790	2008	875
4	ਵਾਟਰਸ਼ੈਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਮ	ਹੈਕਟੇਅਰ	9259	8572	12276
5	ਭੂਮੀ ਪੱਧਰ /ਰਿਵਾਈਨ ਰੈਕਲਾਮੇਸ਼ਨ/ ਬੰਜਰ ਭੋ ਵਿਕਾਸ	ਹੈਕਟੇਅਰ	9591	2204	109
6	ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ/ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ	ਘੰਟੇ	2294	4610	5627
7	ਸਾਇਲ ਸਰਵੇ ਕੰਮ	ਹੈਕਟੇਅਰ	114200	487098	177762

ਤੁਲਨਾਤਮਿਕ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ:

(ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਖਰਚੇ ਦਾ ਮੱਦ	2012-13	2013-14	2014-15
ੳ	ਨਾਨ ਪਲਾਨ	4538.56	4782.41	4835.50
ਅ	ਪਲਾਨ			
(i)	ਰਾਜ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ (ਸਮੇਤ ਨਾਬਾਰਡ)	5460.23	5073.59	5390.23
(ii)	ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮਾਂ	748.16	597.75	145.36
	ਕੁੱਲ ਪਲਾਨ (i + ii)	6208.39	5671.34	5535.59
ੲ	ਕੁੱਲ (ੳ + ਅ)	10746.95	10453.75	10371.09
ਸ	ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ (ਆਰ.ਕੇ.ਵੀ.ਵਾਈ ਅਤੇ ਸੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਸਕੀਮ), ਪੇਡੂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਕੌਂਸਿਲ ਆਫ ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ, ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਰੋਕਥਾਮ ਬੋਰਡ, ਡੀ.ਸੀ. ਫੰਡਜ਼ ਆਦਿ ।	4445.16	4223.23	6823.62
	ਕੁੱਲ ਜੋੜ (ੲ + ਸ)	15192.11	14676.98	17194.71

ਅਧਿਆਏ-4

ਵਿਜ਼ਨ, ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਟੀਚੇ

ੳ) ਵਿਜ਼ਨ:

ਭੂਮੀ ਸਿਹਤ, ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਤੇ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਏ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣਾ।

ਅ) ਮਿਸ਼ਨ:

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਮੁਨਾਫੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਖੇਤੀ ਬਾਰੇ ਆਧੁਨਿਕ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਰਾਹੀਂ ਉੱਚ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ। ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਅਤੇ ਪਿਛਾਂ ਗਠਜੋੜ ਰਾਹੀਂ ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ ਵੱਲ ਫਸਲੀ ਵੰਡਿੰਨਤਾ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ੲ) ਟੀਚੇ:

- ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ,
- ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣਾ,
- ਕੰਡੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭੋਂ ਖੋਰ ਅਤੇ ਨਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗਾਰ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ;
- ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ;

ਸ) ਪਾਲਿਸੀ:

ਉਦੇਸ਼

ਉੱਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਭੋਂ-ਖੋਰ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੋਮ ਅਤੇ ਲੂਣਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਕਾਰਨ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ 50.36 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਦੇ ਭੌਗੋਲਿਕ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ 13.00 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ (26 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ) ਰਕਬਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਿਸਮ ਦੀ ਭੂਮੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਮੱਧ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲਗਭਗ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿੱਗਦੇ ਪੱਧਰ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ 141 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 112 ਵੱਧ ਸੋਸ਼ਿਤ ਜਾਂ ਡਾਰਕ ਬਲਾਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹਨਾਂ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਮੱਗਰੀ

ਭੂਮੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

- 1) ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ/ਨਹਿਰੀ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਸ਼ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਵਿਛਾਉਣਾ।
- 2) ਸਪਰਿੰਕਲਰ/ਡਰਿੱਪ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ।
- 3) ਵਾਟਰਸ਼ੈਡ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗਲੀ ਰੈਕਲੈਮੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭੋਂ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੰਮ।
- 4) ਛੋਟੇ ਡੈਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੇਨਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ/ਗਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਰੀਚਾਰਜਿੰਗ।
- 5) ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ/ਪ੍ਰੀਨੀਅਲ ਫਲੋਅ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ।
- 6) ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧਾਰ ਤੇ ਇਕੋਲੋਜੀਕਲੀ ਹੈਡੀਕੈਪਡ ਅਤੇ ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ।
- 7) ਟਰੀਟ ਕੀਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ।

- 8) ਵਿਭਾਗੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣਾ
- 9) ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕੰਮ।

ਆਉਟਪੁੱਟ

ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਬਣਤਰ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੁੱਖ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੇਠ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ:

ਲੜੀ ਨੰ:	ਕੰਮ ਦੀ ਇਕਾਈ	ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ (ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿੱਚ)
1)	ਵਾਟਰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ	5,71,477
2)	ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ	34,289 ਕਿਲੋਮੀਟਰ
3)	ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ	32,471
4)	ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ, ਰਿਸਦੇ ਪਹਾੜੀ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਸਿੰਚਾਈ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ	34,086 (ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ-ਨੰ: 74 ਪਹਾੜੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਰਿਸਾਵ - ਨੰ: 39 ਅਤੇ ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ- ਨੰ: -33)
5)	ਸਾਂਝੇ ਪਾਣੀ ਖਾਲਾਂ ਦੀ ਲੰਬਾਈ	3,831 ਕਿਲੋਮੀਟਰ
6)	ਭੂਮੀ ਵਿਕਾਸ	1,35,644
7)	ਕੰਟੂਰ ਬੰਧ, ਗਲੀ ਰੈਕਲਾਮੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਭੋ ਵਿਕਾਸ	1,23,368
8)	ਬੈਚ ਟੈਰਿਸਿੰਗ	30,000
	ਕੁੱਲ ਜੋੜ	8,92,960

ਹ) ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ:-

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਪਾਣੀ ਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਦਰ ਨਾਲ ਘੱਟਣਾ, ਸ਼ਿਵਾਲਿਕ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਭੋ ਖੋਰ ਨਾਲ ਭੂਮੀ 'ਚ ਗਿਰਾਵਟ, ਦੱਖਣੀ-ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸੋਮ ਅਤੇ ਲੂਣਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਮਾਇਕਰੋ ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਅਸੰਤੁਲਣ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨਯੋਗ ਰਕਬੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ ਕਿ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਜ, ਜੋ ਪਾਣੀ ਰਿਸਣ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹਨ, ਦੁਆਰਾ ਵਧੇਰੇ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰ ਸਿੰਚਾਈ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਲਾਉਣ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਮਾਇਕਰੋ ਸਿੰਚਾਈ (ਡਰਿੱਪ/ਸਪਰਿੰਕਲਰ) ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਭਰਪਾਈ, ਵਾਧੂ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕੰਢੀ ਏਰੀਏ ਵਿੱਚ ਰੇਨ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟ੍ਰਕਚਰ, ਮੱਕੋਵਾਲ ਟਾਈਪ ਸਟ੍ਰਕਚਰ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਲਿਫਟ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਆਦਿ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:-

ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਕੀਮਾਂ:-

1. ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸਕੀਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਕਿਸ਼ੀ ਸਿੰਚਾਈ ਯੋਜਨਾਂ (ਐੱਨ.ਐੱਮ.ਐੱਸ.ਏ.) ਅਧੀਨ ਮਾਇਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਡਰਿੱਪ/ਮਾਇਕਰੋ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਦੀ ਲਾਗਤ ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 35 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਸਾਲ 2011-12 ਤੋਂ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਾਧੂ ਉਪਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਪਦਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 80:20 ਅਧਾਰ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਵਾਨਤ 404.78 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 145.36 ਲੱਖ + ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ 259.42 ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਨਾਲ ਰਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਮਾਇਕਰੋ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਲਈ 875 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।



ਫੋਟੋ: ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਡਰਿਪ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ

2. ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ, ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ (ਟੀ.ਡੀ.ਈ.ਟੀ.) ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰੀਵਾਇਨ ਅਤੇ ਖੱਡਾਂ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਟੀ.ਡੀ.ਈ.ਟੀ. ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਧੀਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਲਈ 60 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਫੰਡ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਕਾਇਆ 40 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਖਰਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਂਝੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਜਿਹਾ ਇਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਕੇਵਲ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ 92.40 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਖਜਾਨਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਿੱਲ ਰਹੀ।





ਫੋਟੋ: ਟੀ.ਡੀ.ਈ.ਟੀ. ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਢਾਢੇ ਵਾਲੇ ਰਕਬੇ ਦਾ ਸੁਧਾਰ।

ਰਾਜ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ:-

3. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਫਾਰ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਨ ਆਫ ਮਾਇਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਇੰਨ ਪੰਜਾਬ (ਨਾਬਾਰਡ-ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-16)।

ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ. (ਨਾਬਾਰਡ) ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਮਾਇਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ) ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਮਾਇਕਰੋ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਉਪਦਾਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੋਰ ਉਪਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਹਿਰੀ ਕਮਾਂਡ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਾਰਟਸਟੋਰੇਜ ਟੈਂਕਾਂ ਤੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪਦਾਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੱਦ 1.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ, ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਕੋਈ ਫੰਡ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਿੱਲ ਰਹੀ।

4. ਰਾਜ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮ “ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਾਈਕਰੋ ਸਿੰਚਾਈ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ (ਨਾਬਾਰਡ-ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-20) ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ”।

ਇਹ ਨਵੀਂ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮ ਸਾਲ 2014-15 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਨਾਬਾਰਡ ਬੈਂਕ ਵੱਲੋਂ ਰੂਰਲ ਇੰਨਫਰਾਸਟਰਕਚਰ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ ਫੰਡ (ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-20) ਅਧੀਨ ਕੁੱਲ 4842.04 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (4599.95 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਾਬਾਰਡ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ 242.09 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ) ਦਾ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ “ਰਾਜ ਵਿਚ ਮਾਈਕਰੋ ਸਿੰਚਾਈ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਬਾਰਡ (ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-20) ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (95:5)” ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ 933.41 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਖਜਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿੱਲ ਡਰਾਅ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪ੍ਰਗਤੀ ਨਿੱਲ ਰਹੀ।



ਫੋਟੋ: ਮਿਨੀ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਸਿੰਚਾਈ ਸਿਸਟਮ।

5. ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਸਕੀਮ (ਏ.ਸੀ.ਏ.)।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਟਿਊਬਵੈਲਾਂ ਅਤੇ ਨਹਿਰੀ ਮੋਘਿਆਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਛਾਉਣ ਤੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੱਦ 22000 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧੂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ (ਏ.ਸੀ.ਏ.) ਸਕੀਮ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ 14.88 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਲੱਗਭੱਗ 181 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

6. ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਪਲੱਬਧ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਨਬਾਰਡ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-17)।

ਨਬਾਰਡ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 2011-12 ਦੌਰਾਨ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-17 ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਪਲੱਬਧ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਅਧੀਨ 10 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੇ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਕੰਢੀ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਰੇਨਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ ਤੇ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ 1599.23 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਲੱਗਭੱਗ 6211 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

7. ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਤਲਵਾੜਾ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ੀਪੁਰ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਕੰਢੀ ਬੈਲਟ ਵਿੱਚ ਕੰਮਿਊਨਟੀ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਨਬਾਰਡ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-18)।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਨਬਾਰਡ ਵੱਲੋਂ ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਹੀਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕੰਡੀ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਹਾਜ਼ੀਪੁਰ ਅਤੇ ਤਲਵਾੜਾ ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ 14 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 658 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਉਪਲੱਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਰਕਬੇ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੀ ਕੰਡੀ ਨਹਿਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਲਿਫਟ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਪਾਇਪ ਲਾਇਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਲਿਜਾਕੇ ਆਟੋਮੇਸ਼ਨ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਰਾਹੀਂ ਖੇਤੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ 1000.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

8. ਵੱਖ-2 ਸ਼ਹਿਰਾਂ/ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਸੀਵਰੇਜ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਨਬਾਰਡ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ.-18)।

ਸਾਲ 2012-13 ਦੌਰਾਨ ਨਬਾਰਡ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰਾਹੀਂ ਮੁਕੰਮਲ/ਚਾਲੂ ਸੀਵਰੇਜ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਟ੍ਰੀਟਡ ਪਾਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਤੱਕ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਦੇ 14 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਕੁੱਲ 33 ਸ਼ਹਿਰਾਂ/ਕਸਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਪ੍ਰਵਾਨਤ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ 516.70 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਲੱਗਭੱਗ 370 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ:

9. ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰੀ ਜਾਲ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ।

ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਲਈ ਨਹਿਰੀ ਜਾਲ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਨਹਿਰਾਂ/ਟੋਬਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿੰਚਾਈ ਸਾਧਨ ਤੋਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਜ਼ਮੀਨ

ਦੋਜ ਨਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਤੇ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਕਦ/ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2015-16 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਨਹਿਰੀ ਕਮਾਂਡ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀ ਯੋਗ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਉਪਲੱਬਧ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ 2000.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੱਗਭੱਗ 6328 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

ਦੂਜੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ:-

1. ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ।

ਇਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਕੀਮ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਨਹਿਰੀ ਅਤੇ ਜਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਚਿਤ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਕੀਮ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸੋਮ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਦੱਖਣੀ ਪੱਛਮੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਸਾਂਝੇ ਜਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਨਹਿਰੀ ਮੋਖਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਂਝੇ ਜਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ 10 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਗਦ/ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸੇ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਲੜੀ ਨੰਬਰ 7 ਤੇ ਦਰਸਾਏ ਤਲਵਾੜਾ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨੂੰ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਵੱਖਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਰਾਸ਼ੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਕੁੱਲ 3817.02 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਲਗਭੱਗ 10,174 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਲ 2013-14 ਦੌਰਾਨ ਫਸਲੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਯੋਜਨਾ (ਸੀ.ਡੀ.ਪੀ.) ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀਪ ਲਾਈਨਾਂ ਲਈ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪਦਾਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ 505.23 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਲੱਗਭੱਗ 2,711 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।



ਫੋਟੋ: ਸਾਂਝਾ ਯੂ.ਜੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ

2. ਸੰਯੁਕਤ ਵਾਟਰਸ਼ੈਡ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਆਈ.ਡਬਲਊ.ਐਮ.ਪੀ.)।

ਇਹ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਲਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਚਲਾਈਆ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੇਠ ਭੂਮੀ ਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਕੰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਮਸਿਆਵਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸਬੰਧਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ

ਫੀਲਡ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਖੇਤਰੀ ਅਫਸਰ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇੰਪਲੀਮੈਂਟਿੰਗ ਏਜੰਸੀਜ਼ (ਪੀ.ਆਈ.ਏਜ਼.) ਹਨ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰੱਕਚਰ, ਚੈਕ ਡੈਮ, ਜਮੀਨ ਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਲੇਜਰ ਲੈਵਲਿੰਗ ਆਦਿ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੰਢੀ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹਨਾਂ ਕਿਸਾਨਾਂ ਕੋਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਜਮੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਹਾਇਕ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੋਲਟਰੀ, ਪਿੰਗਰੀ ਆਦਿ ਅਪਨਾਉਣ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸਵੈ ਸਹਾਇਤਾ ਸਮੂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਰੋਤ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ 1784.63 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ 10,145 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।



ਫੋਟੋ: ਆਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐਮ.ਪੀ. ਹੇਠ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ

3. ਸ਼ਹਿਰਾਂ/ਕਸਬਿਆਂ ਦਾ ਗੰਦਾ ਪਾਣੀ ਟਰੀਟ ਕਰਕੇ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੀ ਸਕੀਮ।

ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਟਰੀਟ ਕੀਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗੰਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵਰਤਣ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਬਣਾਏ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਫੰਡ ਦੂਜੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਏਜੰਸੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ ਰੋਕਥਾਮ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਿਭਾਗ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਐਸ.ਟੀ.ਪੀ. ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਨੰਗਲ ਤੋਂ ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਵਿਛਾਉਣ ਤੇ 366.09 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਲੱਗਭੱਗ 100 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।



ਫੋਟੋ: ਸੀਵਰੇਜ ਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੀ ਉਸਾਰੀ

4. ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕੌਮੀ ਦੇਹਾਤੀ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਗਰੰਟੀ ਸਕੀਮ (ਮਨਰੇਗਾ)

ਜ਼ਿਲਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਚਲਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਦਿਹਾਤੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਸਕੀਮ, ਜਿਸ ਲਈ ਰਾਸ਼ੀ ਸਬੰਧਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਟੋਬਿਆਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ, ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ, ਭੋਂ ਸੰਭਾਲ ਕੰਮ, ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਲ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਕੀਮ ਹੇਠ 24.41 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਲਗਭਗ 100 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।



ਫੋਟੋ: ਮਨਰੇਗਾ ਅਧੀਨ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮ

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਾਇਜ਼ ਸਾਲਾਨਾ ਟੀਚੇ

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ/ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਅਤੇ ਭੌਤਿਕ ਟੀਚੇ ਹੇਠ ਦਰਸਾਏ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

ਲੜੀ ਨੰ.	ਸਕੀਮ/ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦਾ ਨਾਂ	ਵਿੱਤੀ ਟੀਚੇ (ਰੁਪਏ ਲੱਖਾਂ ਵਿੱਚ)	ਭੌਤਿਕ ਟੀਚੇ (ਰਕਬਾ ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿੱਚ)
1	ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਐਨ.ਐਮ.ਐਸ.ਏ.)	1048.28	2052
2	ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਕੀਮ (ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐੱਫ.-20)	933.41	
3	ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ, ਪ੍ਰਸਾਰ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ (ਟੀ.ਡੀ.ਈ.ਟੀ.) ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰੀਵਾਇਨ ਅਤੇ ਖੱਡਾਂ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਪਾਇਲਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ	92.40	1000
4	ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਤੇ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਸਕੀਮ (ਏ.ਸੀ.ਏ.)	14.88	115
5	ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਸਮਰੱਥਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਉਪਲੱਭਧ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਚਿਤ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਨਾਬਾਰਡ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐੱਫ.-17)	1599.23	4500
6	ਹਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਤਲਵਾੜਾ ਅਤੇ ਹਾਜੀਪੁਰ ਬਲਾਕਾਂ ਦੇ ਕੰਡੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਨਾਬਾਰਡ-ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐੱਫ.-18)	1000.00	263
7	ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ/ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਸੀਵਰੇਜ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਦੇਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਬਿਛਾਉਣਾ (ਨਾਬਾਰਡ-ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐੱਫ.-18)	1000.00	2925
8	ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰੀ ਜਾਲ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੱਕ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਪਲੱਭਧਤਾ ਸਬੰਧੀ ਯੋਜਨਾ।	2000.00	4000

ਅਧਿਆਏ-5

ਮੁੱਖ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਸੂਚਕ

ੳ) ਪਿਛਲੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ:

ਰਿਪੋਰਟ ਅਧੀਨ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਕੁੱਲ 17194.71 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭੂਮੀ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਹੇਠ 35,738 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 4835.50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਨਾਨ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮਾਂ ਹੇਠ ਅਤੇ 5535.59 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਜ ਪਲਾਨ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਪ੍ਰਯੋਜਿਤ ਸਕੀਮਾਂ ਹੇਠ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹੋਰ ਵਿਭਾਗਾਂ ਅਤੇ ਜਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਜਿਵੇਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕ੍ਰਿਸੀ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ, ਸਯੁਕਤ ਵਾਟਰਸੈਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ (ਆਈ.ਡਬਲਯੂ.ਡੀ.ਪੀ./ ਆਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐਮ.ਪੀ.) ਆਦਿ ਅਧੀਨ 6823.62 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਮਾਂ ਹੇਠ 648.708 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਬੀ ਜਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਲਗਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ 20,286 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹ ਰਕਬਾ 1,349 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 14,591 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹੇਠ ਸੀ। 875 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਡਰਿਪ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ 531 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 791 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ। 2,192 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਛੋਟੇ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ, ਪ੍ਰਨੀਅਲ ਫਲੋਅ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਲਿਫਟ ਸਿੰਚਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਹੇਠ ਕਵਰ ਕਰਕੇ 216 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 5,007 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਵਾਟਰਸੈਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਮਾਂ ਹੇਠ 803 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 73,089 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 12,276 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਕਵਰ ਕਰਕੇ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਭੂਮੀ ਪੱਧਰ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਭੋ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਹੇਠ 4 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਂਦੇ 109 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ 15 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁੱਲ 35,738 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਿਸ ਨਾਲ 2,903 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 93,493 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-2 ਜਿਲਿਆਂ ਵਿਚ 1,77,762 ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿੱਚ ਡਿਟੇਲ/ਸੈਮੀ-ਡਿਟੇਲ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਭੂਮੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ 5 ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ, 1 ਐਕਸਕਾਵੇਟਰ-ਕਮ-ਲੋਡਰ, 5 ਟਰੈਕਟਰ, 1 ਟਰੈਕਟਰ ਅਤੇ 6 ਲੇਜ਼ਰ ਲੈਵਲਰ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 5,627 ਘੰਟੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਸਕੀਮ “ਐਸ.ਡਬਲਯੂ.ਸੀ.6 ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਮੰਡਲ” ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮੰਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫਿਰ ਵੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਮੰਡਲ ਵੱਲੋਂ ਆਮਦਨ ਵਜੋਂ 37.10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਕਮਾਏ ਗਏ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ 24.96 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੇਲ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਆਦਿ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ 10.00 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਸਰਕਾਰੀ ਖਜਾਨੇ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਨਾਲ ਲੱਗਭੱਗ 6000 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰਾਂ ਤੱਕ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਰਸਾਂ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਭੂਮੀ ਪੱਧਰ ਕਰਨਾ, ਖਾਲਾਂ ਬਣਾਉਣਾ, ਜਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਲਾਉਣਾ, ਕੰਟੂਰ ਬੰਧ, ਸੀੜੀਦਾਰ ਖੇਤ ਬਣਾਉਣਾ, ਗਲੀ ਰੈਕਲਾਮੇਸ਼ਨ, ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ, ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ, ਫੀਲਡ ਡਰੇਨਜ਼, ਡਰਿਪ/ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾਂ ਆਦਿ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਕੁਲ 197 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ 25 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗੀ ਸੰਸਥਾ ਮੁਹਾਲੀ ਤੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਅ) ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ:

- ਰਾਜ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿੱਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ) ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ 45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੱਕ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਕੇ 876 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਜਲ ਦੀ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।
- ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਕਾਸ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਕੇ ਨਹਿਰੀ ਮੋਘਿਆਂ ਅਤੇ ਟਿਉਬਵੈਲਾਂ ਤੋਂ ਜਮੀਨ ਦੌਜ ਨਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ ਦਰਾਜ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ 10,058 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।
- ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਅਧੀਨ 85 ਰੇਨਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰੱਕਚਰ ਬਣਾਏ ਗਏ।
- ਵਧੀਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਕੀਮ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਵਭਿੰਨਤਾ ਪਲਾਨ ਅਧੀਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਾਂ ਤੇ ਜਮੀਨਦੌਜ ਨਾਲੀਆਂ ਤੇ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਬਸਿਡੀ ਦੇ ਕੇ 4,866 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।
- ਨਾਬਾਰਡ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ-17 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਜਮੀਨ ਦੌਜ ਨਾਲੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਤੇ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ ਰੇਨ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰਾਂ ਤੇ 100 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਗਰਾਂਟ ਦੇ ਕੇ 6,211 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।
- ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਤਲਵਾੜਾ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ੀਪੁਰ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਕੰਢੀ ਬੈਲਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੋਲਰ ਪਾਵਰ ਕੰਮਊਨਿਟੀ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਨਾਬਾਰਡ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ-18 ਅਤੇ ਆਰ.ਕੇ.ਵੀ.ਵਾਈ ਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਨਾਬਾਰਡ ਆਰ.ਆਈ.ਡੀ.ਐਫ-18 ਅਤੇ ਹੋਰ ਇਜ਼ੀਸੀਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਫੰਡਾਂ ਨਾਲ ਸੀਵੇਜ਼ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਤੋਂ ਜਮੀਨਦੌਜ ਪਾਣੀਪ ਲਾਇਨ ਲਗਾਉਣ ਦੇ 4 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ।
- ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸਕੀਮ “ਸਕੀਮ ਫਾਰ ਕੰਨਵੇਅਸ ਆਫ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਵਾਟਰ ਟੂ ਦਾ ਫੀਲਡਸ ਐਂਟ ਦਾ ਟੇਲ ਐਂਡ ਆਫ ਕਨਾਲ ਨੈੱਟਵਰਕ ਇੰਨ ਸੰਗਰੂਰ ਐਂਡ ਬਰਨਾਲਾ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟਸ” ਅਧੀਨ 3,145 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

ਅਧਿਆਏ-6

ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ/ਨਤੀਜੇ

ੳ) ਵਿਭਾਗ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਿਆਨਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

- ਜਮੀਨਦੋਜ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਛਾ ਕੇ ਕੁੱਲ 21,135 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿੱਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ) ਸਕੀਮ ਹੇਠ 876 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।
- 85 ਛੋਟੇ ਰੇਨਵਾਟਰ ਹਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰੱਕਚਰ ਉਸਾਰੇ ਗਏ।
- ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਤਲਵਾੜਾ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ੀਪੁਰ ਬਲਾਕਾਂ ਦੀ ਕੰਢੀ ਬੈਲਟ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੈਲਰ ਪਾਵਰ ਕੰਮਉਨਿਟੀ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।
- ਸੀਵਰੇਜ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਜਮੀਨਦੋਜ ਪਾਇਪ ਲਾਇਨ ਲਗਾਉਣ ਦੇ 4 ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ।
- ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਜਾਂ ਹੇਠ 3,145 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ।

ਅ) ਗੁਣਾਤਮਕ:

- ਭਰੋਸੇਯੋਜ/ਜੀਵਨਦਾਇਕ ਸਿੰਚਾਈ,
- ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ,
- ਪੈਦਾਵਾਰ/ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ,
- ਖੇਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਬੱਚਤ,
- ਕਿਰਤ ਦੀ ਬੱਚਤ,
- ਊਰਜਾ ਦੀ ਬੱਚਤ,
- ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ,
- ਵਰਖਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ,
- ਧਰਤੀ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪੂਰਤੀ,
- ਖਾਰਾਪਣ ਅਤੇ ਭੋਂ ਖੋਰ ਨਿਯੰਤਰਣ,
- ਭੂਮੀ ਦੀ ਭੌਤਿਕ ਅਵਸਥਾ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ,
- ਮੌਸਮੀ ਅਤੇ ਸਥਾਈ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਮ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ,
- ਨਦੀ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਢਾਏ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਦਲਦਲ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ,
- ਖੇਤੀਯੋਗ ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੀ ਸਖ਼ਤ ਸਤਿਹ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ,
- ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਗ਼ਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਈ ਮਦਦ,
- ਤਕਨੀਕੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ/ਦਫ਼ਤਰੀ ਅਮਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ,
- ਕਿਸਾਨਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ,
- ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਵੀਨਤਾਕਾਰੀ ਖੇਤੀ ਤਕਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨਾ;
- ਛੋਟੇ/ਸੀਮਾਂਤ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ;
- ਵੱਖ ਵੱਖ ਆਮਦਨੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੱਧਰ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕਣਾ,
- ਛੋਟੇ/ਸੀਮਾਂਤ ਅਤੇ ਬੇਜ਼ਮੀਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਉਤਪਤੀ,
- ਵਾਤਾਵਰਣ ਪੁਨਰਵਾਸ,

ੲ) ਨੀਤੀ:

ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਭਾਗ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੁੱਪ-ਏ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਉਪ-ਮੰਡਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪ-ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਮੰਡਲ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੁੱਝ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਭੂਮੀ ਪਾਲ ਦੀ ਆਸਾਮੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਵਜੋਂ ਤੈਨਾਤ ਹਨ। ਪਰ ਵਿਭਾਗ ਪਿਛਲੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਆਸਾਮੀ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰੁੱਪ-ਏ ਰੂਲਜ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਉਪ-ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਇਸ ਸੰਕਟ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗਜ਼ਟ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰ: ਜੀ.ਐਸ.ਆਰ.44/ਸੀਵੀ./ਧਾਰਾ-309/2014 ਮਿਤੀ 29-08-2014 ਰਾਹੀਂ “ਪੰਜਾਬ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ (ਗਰੁੱਪ-ਏ) ਸੇਵਾ ਨਿਯਮ, 2014” ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਸਾਲ 2014-15 ਦਾ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੀਤੀਗਤ ਫੈਸਲਾ ਰਿਹਾ।

ਸ) ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਾਧਨ ਸੰਚਾਰ, ਮੀਡੀਆ, ਸੂਚਨਾਂ, ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਿਆਨਯੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ:

- ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਕੁੱਲ 197 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ 25 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।
- ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ 1 ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਜਪਾਨ ਵਿਖੇ “ਫਾਰਮਰ ਔਰਗੇਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਵਾਟਰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਬਹੁ ਸਮਾਲ ਵਾਟਰ ਇੰਮਪ੍ਰੋਡਿੰਗ ਰਿਜ਼ਰਵਿਅਰ (ਸਮਾਲ ਡੈਮ) ਫਾਰ ਏਸ਼ੀਆ” ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।
- ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂਮੀ ਸੰਭਾਲ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ 1,77,762 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬਲਾਕ ਪਟਿਆਲਾ, ਘਨੌਰ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਨਾਭਾ ਦੇ 1,77,437 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦਾ ਸੈਮੀ ਡਿਟੇਲ ਸਰਵੇ ਜੀ.ਪੀ.ਐੱਸ. ਤਨਕੀਕ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਅਧਿਆਏ-7

ਸੰਸਥਾਗਤ ਮੁੱਦੇ

ਚੁਣੌਤੀਆਂ

ਰਾਜ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਲਈ ਉੱਤਮ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਹੱਈਆ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਦਾ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿਗਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਿਹ ਹਰ ਸਾਲ 50 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਥੱਲੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ 141 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 110 ਬਲਾਕ ਭਰਪਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਕਰਕੇ ਡਾਰਕ ਬਲਾਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸਿੰਚਾਈ ਜਲ ਦਾ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਨਹਿਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਰਿਸਣ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਣ ਨਾਲ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੋਮ ਅਤੇ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ:-

- 1) ਪਾਣੀ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ;
- 2) ਵਰਖਾ ਦੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਗਰਾਊਂਡ ਵਾਟਰ ਰੀਚਾਰਜ ਰਾਹੀਂ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਬਰਸਾਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾਵਾਰ ਵਧਾਉਣਾ;
- 3) ਕੰਡੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭੋਂ ਖੋਰ ਅਤੇ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ;
- 4) ਗਿਰਾਵਟ ਵਾਲੀ ਭੋਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ;
- 5) ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ;

ਬਦਲਾਅ

ਸਾਲ 1969 ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੌਰਾਨ, ਕੁੱਝ ਵੱਖਰੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰੀ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਭੋਂ ਖੋਰ, ਦੱਖਣੀ-ਪੱਛਮੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੇਤਲੇ ਟਿੱਬੇ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਪੈਦਾਵਾਰ ਅਤੇ ਸਿੰਚਾਈ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕੰਮ ਭੂਮੀ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਜੋਰ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਵੇਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਵੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਉਭਰੀਆਂ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਭਾਗੀ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਹੁਣ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕੰਮਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਸੁਧਾਰ

ਲੋੜੀਂਦੇ ਗਰੁੱਪ-ਏ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਰਕੇ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਉਪ-ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਿਛਲੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਭਾਗ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿੱਚ ਖੜੋਤ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗਜ਼ਟ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੰ: ਜੀ.ਐਸ.ਆਰ.44/ਸੰਵਿ.ਧਾਰਾ-309/2014 ਮਿਤੀ 29-08-2014 ਰਾਹੀਂ “ਪੰਜਾਬ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ (ਗਰੁੱਪ-ਏ) ਸੇਵਾ ਨਿਯਮ, 2014” ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ।

ਨਤੀਜੇ

ਗਰੁੱਪ-ਏ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਗਾਂਹ-ਵਧੂ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਬੰਦ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਦਮ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬੇਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਲ ਹੋਣ।

ਅਧਿਆਇ-8

ਮੁਲਾਂਕਣ: ਸਵੋਟ (SWOT) ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ

ੳ) ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਚੁਣੌਤੀਆਂ:

ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਿਭਾਗ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰੁੱਪ-ਏ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਉਪ-ਮੰਡਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਉਪ-ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਮੰਡਲ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਦੁਆਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਕੁੱਝ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਲਈ ਭੂਮੀ ਪਾਲ ਦੀ ਆਸਾਮੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਵਜੋਂ ਤੈਨਾਤ ਹਨ। ਪਰ ਵਿਭਾਗ ਪਿਛਲੇ ਨੌਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇੱਕ ਆਸਾਮੀ ਸੰਕਟ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗਰੁੱਪ-ਏ ਰੂਲਜ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ, ਉਪ-ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਅਤੇ ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਆਸਾਮੀਆਂ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ।

ਅ) ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਮੌਕੇ:

ਨਵੇਂ ਪੰਜਾਬ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ (ਗਰੁੱਪ-ਏ) ਸਰਵਿਸ ਰੂਲਜ਼ 2014 ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਹੀ ਤਨਕੀਨੀ ਯੋਗਤਾ ਵਾਲੇ ਉਮੀਦਵਾਰ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫ਼ਸਰ ਵਜੋਂ ਕਿਸਾਨ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤੈਨਾਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣ। ਉਚੇਰੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਤੇ ਪਦ-ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਵਾਧੂ ਫੀਲਡ ਤਜਰਬਾ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਚਾਨਕ ਮੌਸਮੀ ਬਦਲਾਵਾਂ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਜੋਕੇ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਵਾਧੂ ਮੌਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗ ਇਸ ਲੋੜ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ੲ) ਸਰਵੇ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ, ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ, ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਮੈਟਰਿਕਸ ਦੇ ਵਾਧੂ ਮੁਲਾਂਕਣ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ:

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਕੰਮਾਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਸੁਚੱਜੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਦੱਖਣ ਪੱਛਮੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਦੇ ਸੀਮਤ ਵਿੱਤੀ ਸੋਮੇ ਇਸ ਭਾਰੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਵਾਧੂ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਬਾਰਡ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ।

ੳ) ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ:

ਗਰੁੱਪ-ਏ ਸੇਵਾ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਦੇ ਅਗਾਂਹ-ਵਧੂ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਬੰਦ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਖੋਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਦਮ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਬੇਹਤਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਣ। ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਯਤਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿੰਚਾਈ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਪਣਾ ਕੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਰਗੀਆਂ ਵਧਿੰਨ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਝਾੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟਦੇ ਜਲ ਸੋਮਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿੰਚਾਈ ਢੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਅ ਤਕਨੀਕੀ ਸਾਖਰਤਾ ਵੱਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ-9

ਨਵੇਂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਸੇਮਿਆਂ ਲਈ ਸੁਝਾਅ

ਟੀਚਿਆਂ ਲਈ ਰਣਨੀਤਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ:

ਲੜੀ ਨੰ:	ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਣਨੀਤਕ ਟੀਚੇ	ਬਜਟ/ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ	ਟੀਚੇ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸੀਮਾ
1	ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰੀ ਜਾਲ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ	20.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (ਰਾਜ ਪਲਾਨ)	01-04-2014 ਤੋਂ 31-03-2015

ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਟੀਚਿਆਂ/ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ:

ੳ) ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਲਈ (ਇੱਕ-ਸਾਲ):

ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਸੰਗਰੂਰ ਅਤੇ ਬਰਨਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰੀ ਜਾਲ ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ 4000 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਅ) ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ (ਦੋ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸਾਲ):

- 1) ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਡਰਿੱਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਸਿੰਚਾਈ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨਾਲ ਕੁੱਲ 236.40 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 19,700 ਹੈਕਟੇਅਰ ਹੋਰ ਰਕਬਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।
- 2) ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੇਮ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਪੀਕਰਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁੱਲ 1150.00 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ 11,600 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਵਿਛਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ 145000 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।
- 3) ਅਗਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੰਚਾਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਸਰੋਤ ਲਈ ਕੁੱਲ 269.91 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਲਗਭਗ 54 ਸੀਵਰੇਜ ਪਲਾਂਟਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਪਾਣੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨਾਲ 37,589 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੋਵੇਗਾ।

ੲ) ਅਗਲੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਟੀਚਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਨੀਤੀ ਸੁਧਾਰਾਂ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਵਰਣ:

- 1) ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਚੇਰੀ ਆਸਾਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖਾਲੀ ਆਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ ਤੇ ਭਰਨਾ।
- 2) ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਪਇਪਾਂ ਵਿਛਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਗਠਿਤ ਕਰਨਾ।
- 3) ਵਿਭਾਗੀ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪਰੋਸੀਜਰ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ ਜਾਵੇਗਾ;
- 4) ਜਲਵਾਯੂ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ ਦੇ ਉੱਭਰੇ ਰੁਝਾਨਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਬਿਜਨਸ ਰੂਲਾਂ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।
- 5) ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਨਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਬਾਰਡ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ-10

ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵੇਰਵਾ

ਰਾਜ ਭੋਂ ਵਰਤੋਂ ਬੋਰਡ:

ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਭੂਮੀ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਿਊਕਲਸ ਸੈੱਲ (ਰਾਜ ਭੋਂ ਵਰਤੋਂ ਬੋਰਡ) ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਰਡ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਉਚਿਤ ਅਤੇ ਨਿਆਇਕ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਰਡ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਤਕਨੀਕੀ) ਰਾਜ ਭੋਂ ਵਰਤੋਂ ਬੋਰਡ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਰਾਜ ਪਲਾਨ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੰਤੂ, ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੋਈ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਗਤੀਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੀ।

ਅਧਿਆਏ-11

ਅੰਤਿਕਾ-

ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਜ

ਰਾਜ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ, ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮਹੱਈਆ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਦਾ 70 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਪਾਣੀ ਦੇ ਡਿਗਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਜਮੀਨਦੋਜ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਤਿਹ ਹਰ ਸਾਲ 50 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਥੱਲੇ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। 141 ਬਲਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 110 ਬਲਾਕ ਭਰਪਾਈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਣੀ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਕਰਕੇ ਡਾਰਕ ਘੋਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਸਿੰਚਾਈ ਜਲ ਦਾ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਖਾਲੀ ਤੋਂ ਰਿਸਾਵ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਵੀਕਰਣ ਨਾਲ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਹਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸੇਮ ਨ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖਾਰੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਚੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਾਧੂ ਰਕਬੇ ਦੀ ਸਿੰਚਾਈ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਪਲਬਧ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਬਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਜਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਣੀਪਾਂ ਲਾਉਣਾ, ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੰਢੀ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਛੋਟੇ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ ਲਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ 23353 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਜਾਂ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨਾਲ 2,096 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 20389 ਜ਼ਿੰਮੀਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ। 648.708 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਲੰਮੇ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਜਮੀਨ ਦੋਜ ਪਾਣੀਪ ਲਾਈਨ ਲਗਾਈ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ 1349 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 14591 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੇਠ ਪੈਂਦੇ 20,286 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਜਮੀਨਦੋਜ ਨਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ 50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਜਮੀਨਦੋਜ ਨਾਲੀਆਂ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਲਈ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉਪਦਾਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 531 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 791 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੇਠ ਪੈਂਦਾ 875 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ (ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ) ਹੇਠ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨਵੇਂ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਲ ਫਲੋਅ ਅਤੇ ਛੋਟੀਆਂ ਸਿੰਚਾਈ ਸਕੀਮਾਂ ਤਹਿਤ 216 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 5007 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੇਠ ਪੈਂਦੇ 2192 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਵਾਧੂ ਸਿੰਚਾਈ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਜਾਂ ਸਬੰਧੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ।

ਸਾਰਣੀ: 11.1 : ਸਾਲ 2014-15 ਤੱਕ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਾਰਜਾਂ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਰਕਬਾ।

(ਰਕਬਾ ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	2012-13 ਤੱਕ	2013-14 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਤੱਕ ਕੁੱਲ
1	ਰੋਪੜ	27198	422	97	27717
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ.ਨਗਰ	236	118	155	509
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ	7855	177	72	8104
4	ਪਟਿਆਲਾ	35070	921	415	36406
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	3484	112	330	3926
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	40137	1136	921	42194
7	ਸੰਗਰੂਰ	43465	2755	4862	51082
8	ਬਰਨਾਲਾ	3016	643	1326	4985
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	23908	249	353	24510
10	ਪਠਾਨਕੋਟ	503	144	78	725
11	ਜਲੰਧਰ	32554	330	1013	33897
12	ਕਪੂਰਥਲਾ	13185	797	79	14061
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	26064	178	165	26407
14	ਤਰਨਤਾਰਨ	2231	138	140	2509
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	30635	528	624	31787
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	43248	226	534	44008
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	1225	666	998	2889
18	ਫਰੀਦਕੋਟ	98438	2868	756	102062
19	ਮੋਗਾ	7018	536	274	7828
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	21932	2791	2358	27081
21	ਬਠਿੰਡਾ	61513	724	1998	64235
22	ਮਾਨਸਾ	10319	1498	2738	14555
	ਕੁੱਲ	533234	17957	20286	571477

ਸਾਰਣੀ: 11.2 : ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2014-15 ਤੱਕ ਲਾਈ ਜਮੀਨ ਦੇਖ ਪਾਈ ਲਾਈਨ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀ।

(ਲੰਬਾਈ ਕਿਲੋਮੀਟਰਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ.	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	2012-13 ਤੱਕ	2013-14 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਤੱਕ ਕੁੱਲ
1	ਰੋਪੜ	1631.88	25.32	5.82	1663.02
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ.ਨਗਰ	14.16	7.08	9.30	30.54
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ	471.30	10.62	4.32	486.24
4	ਪਟਿਆਲਾ	2104.20	55.26	24.90	2184.36
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	209.04	6.72	19.80	235.56
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	2408.22	68.16	55.26	2531.64
7	ਸੰਗਰੂਰ	2607.90	165.30	291.72	3064.92
8	ਬਰਨਾਲਾ	180.96	38.58	79.56	299.10
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	1434.48	14.94	21.18	1470.60
10	ਪਠਾਨਕੋਟ	30.18	8.64	4.68	43.50
11	ਜਲੰਧਰ	1953.24	19.80	60.78	2033.82
12	ਕਪੂਰਥਲਾ	791.10	47.82	4.74	843.66
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	1563.84	10.68	9.90	1584.42
14	ਤਰਨਤਾਰਨ	133.86	8.28	8.40	150.54
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	1838.10	31.68	37.44	1907.22
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	2594.88	13.56	32.04	2640.48
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	73.50	39.96	59.88	173.34
18	ਫਰੀਦਕੋਟ	5906.28	172.08	45.36	6123.72
19	ਮੋਗਾ	421.08	32.16	16.44	469.68
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	1315.92	167.46	141.48	1624.86
21	ਬਠਿੰਡਾ	3690.78	43.44	119.88	3854.10
22	ਮਾਨਸਾ	619.14	89.88	164.28	873.30
	ਕੁੱਲ	31994.04	1077.42	1217.16	34288.62

ਸਾਰਣੀ. 11.3 : ਸਾਲ 2014-15 ਤੱਕ ਡਰਿੱਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੇਠ ਜਿਲੇਵਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀ।

(ਰਕਬਾ ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ.	ਜਿਲ੍ਹਾ	2012-13 ਤੱਕ	2013-14 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਤੱਕ ਕੁੱਲ
1	ਰੋਪੜ	1136	47	21	1204
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ.ਨਗਰ	699	40	13	752
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ	571	46	22	639
4	ਪਟਿਆਲਾ	1698	105	15	1818
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	519	30	7	556
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	3627	324	85	4036
7	ਸੰਗਰੂਰ	1005	105	18	1128
8	ਬਰਨਾਲਾ	441	79	30	550
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	2337	108	24	2469
10	ਪਠਾਨਕੋਟ	167	71	41	279
11	ਜਲੰਧਰ	1804	134	56	1994
12	ਕਪੂਰਥਲਾ	628	30	10	668
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	1291	141	38	1470
14	ਤਰਨਤਾਰਨ	844	127	66	1037
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	1293	133	26	1452
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	4994	11	6	5011
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	704	110	288	1102
18	ਫਰੀਦਕੋਟ	1019	25	9	1053
19	ਮੋਗਾ	557	41	29	627
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	1151	36	0	1187
21	ਬਠਿੰਡਾ	2098	175	40	2313
22	ਮਾਨਸਾ	1005	90	31	1126
	ਕੁੱਲ	29588	2008	875	32471

ਸਾਰਣੀ: 11.4 : ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਡਰਿਪ ਅਤੇ ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ, ਲਾਭ ਪਾਤਰ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਜਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਵੇਰਵਾ।

ਲੜੀ ਨੰਬਰ	ਜਿਲ੍ਹਾ	ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਰਕਬਾ (ਹੈਕਟੇਅਰ)	ਲਾਭ ਪਾਤਰ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ (ਨੰਬਰ)	ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡ (ਨੰਬਰ)
1	ਰੋਪੜ	21	21	18
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ.ਨਗਰ	13	12	12
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ	22	23	19
4	ਪਟਿਆਲਾ	15	21	14
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	7	7	6
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	85	65	58
7	ਸੰਗਰੂਰ	18	17	17
8	ਬਰਨਾਲਾ	30	24	20
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	24	24	20
10	ਪਠਾਨਕੋਟ	41	41	35
11	ਜਲੰਧਰ	56	55	47
12	ਕਪੂਰਥਲਾ	10	10	10
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	38	38	38
14	ਤਰਨਤਾਰਨ	66	66	66
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	26	22	19
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	6	5	5
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	288	223	52
18	ਫਰੀਦਕੋਟ	9	9	8
19	ਮੋਗਾ	29	20	17
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	0	0	0
21	ਬਠਿੰਡਾ	40	52	25
22	ਮਾਨਸਾ	31	36	25
	ਕੁੱਲ	875	791	531

ਸਾਰਣੀ: 11.5 : ਸਾਲ 2014-15 ਤੱਕ ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ/ਮੱਕੋਵਾਲ ਟਾਈਪ ਸਟਰੱਕਚਰਾਂ/ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀ।

(ਰਕਬਾ ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਜਿਲ੍ਹਾ	2012-13 ਤੱਕ	2013-14 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਤੱਕ ਕੁੱਲ
1	ਰੋਪੜ	9280	694	1273	11247
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ. ਨਗਰ	1717	0	242	1959
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ	551	0	0	551
4	ਪਟਿਆਲਾ	173	0	0	173
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	0	0	0	0
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	10298	355	525	11178
7	ਸੰਗਰੂਰ	0	0	0	0
8	ਬਰਨਾਲਾ	0	0	0	0
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	6443	1200	27	7670
10	ਪਠਾਨਕੋਟ	513	670	125	1308
11	ਜਲੰਧਰ	0	0	0	0
12	ਕਪੂਰਥਲਾ	0	0	0	0
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	0	0	0	0
14	ਤਰਨਤਾਰਨ	0	0	0	0
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	0	0	0	0
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	0	0	0	0
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	0	0	0	0
18	ਫਰੀਦਕੋਟ	0	0	0	0
19	ਮੋਗਾ	0	0	0	0
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	0	0	0	0
21	ਬਠਿੰਡਾ	0	0	0	0
22	ਮਾਨਸਾ	0	0	0	0
	ਕੁੱਲ	28975	2919	2192	34086

ਸਾਰਣੀ: 11.6 : ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਮਾਂ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜਿਲੇਵਾਰ ਵੇਰਵਾ।

(ਨੰਬਰਾਂ ਵਿਚ)

ਲੜੀ ਨੰ.	ਜਿਲ੍ਹਾ	ਵਾਟਰਸ਼ੈਡ ਪ੍ਰਬੰਧ		ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ/ਪ੍ਰੀਮੀਅਲ ਫਲੋਅ/ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ	
		ਲਾਭਪਾਤਰ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ	ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡ	ਲਾਭਪਾਤਰ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ	ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡ
1	ਰੋਪੜ	59	27	211	18
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ.ਨਗਰ	184	27	31	2
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ	34	19		
4	ਪਟਿਆਲਾ	246	58		
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	156	66		
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	411	118	3320	62
7	ਸੰਗਰੂਰ	2562	79		
8	ਬਰਨਾਲਾ	663	28		
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	131	84	400	12
10	ਪਠਾਨਕੋਟ	39	25	1045	122
11	ਜਲੰਧਰ	1345	51		
12	ਕਪੂਰਥਲਾ	2043	16		
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	42	35		
14	ਤਰਨਤਾਰਨ	38	27		
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	262	181		
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	329	77		
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	616	63		
18	ਫਰੀਦਕੋਟ	374	64		
19	ਮੋਗਾ	37	74		
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	2282	147		
21	ਬਠਿੰਡਾ	1114	52		
22	ਮਾਨਸਾ	1624	31		
	ਕੁੱਲ	14591	1349	5007	216

ਭੂਮੀ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਜ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨ ਹਨ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਉੱਤਮ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ 7''-8'' ਮੋਟਾਈ ਵਾਲੀ ਉਪਰਲੀ ਭੋਂ ਪਰਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਜਰਾਇਤੀ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਉਪਜ ਲਈ ਮੁੱਖ ਫੀਡਿੰਗ ਜੋਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਲ ਅਤੇ ਹਵਾ ਦੁਆਰਾ ਉਪਰਲੀ ਕੀਮਤੀ ਪਰਤ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਭੂਮੀ ਦੇ ਮਿਆਰ ਵਿੱਚ ਗਿਰਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅੰਤਿਮ ਸਿੱਟਾ ਇਸ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਸ਼ਤਯੋਗ ਨਾ ਰਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਯੋਗ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਉਪਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਪਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਤੇ ਰਹਿਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਇਲਾਕੇ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਨੀਮ ਪਹਾੜੀ ਇਲਾਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਚੌਖੀ ਵਰਖਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਭੂਮੀ ਦੀ ਕਿਸਮ ਢਲਾਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਉਘੜੀ-ਦੁਗੜੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਥੇ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਉਚੇਰੇ ਪੱਧਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੋਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਹਿੱਤ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਹ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਰੋਪੜ, ਮੁਹਾਲੀ ਅਤੇ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਕੁੱਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਖੋਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅਤੇ ਉਪਜਾਊ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ, ਜਲ ਨਿਕਾਸ, ਭੂਮੀ ਪੱਧਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬੰਧ ਬਣਾਉਣ ਆਦਿ ਦੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਵਾਟਰਸ਼ੈੱਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਮਾਂ ਅਧੀਨ 73,089 ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪੁੰਹਚਾਉਣ ਲਈ 803 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 12,276 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਮੱਸਿਆ ਗ੍ਰਸਿਤ ਖੇਤੀਯੋਗ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੰਮਾਂ ਹੇਠ 109 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬਾ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ 4 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 15 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਿਆ।

ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਵਿਭਾਗ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀ ਅੱਗੇ ਦਿਤੀਆਂ ਸਾਰਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ:-

ਸਾਰਣੀ 11.7: ਸਾਲ 2014-15 ਤੱਕ ਸਮੱਸਿਆ ਗ੍ਰਸਿਤ ਖੇਤੀਯੋਗ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ
ਭੂਮੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਜਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਪ੍ਰਗਤੀ।

(ਰਕਬਾ ਹੈਕਟੇਅਰਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	2012-13 ਤੱਕ	2013-14 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਦੌਰਾਨ	2014-15 ਤੱਕ ਕੁੱਲ
1	ਰੋਪੜ	23060	971	2216	26247
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ.ਨਗਰ	5762	666	990	7418
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ	2397	880	781	4058
4	ਪਟਿਆਲਾ	4060		760	4820
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ	0			0
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	53132	5856	4802	63790
7	ਸੰਗਰੂਰ	0	199		199
8	ਬਰਨਾਲਾ	0			0
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	1045			1045
10	ਪਠਾਨਕੋਟ	12774		900	13674
11	ਜਲੰਧਰ	97		1008	1105
12	ਕਪੂਰਥਲਾ	191		393	584
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ	2			2
14	ਤਰਨਤਾਰਨ	0			0
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	0		426	426
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ	0			0
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ	0			0
18	ਫਰੀਦਕੋਟ	0			0
19	ਮੋਗਾ	0			0
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ	0			0
21	ਬਠਿੰਡਾ	0			0
22	ਮਾਨਸਾ	0			0
	ਕੁੱਲ	102520	8572	12276	123368

ਸਾਰਣੀ: 11.8 : ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਸਮੱਸਿਆ ਗ੍ਰਸਿਤ ਖੇਤੀਯੋਗ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਖੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕੰਮਾਂ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਜਿਲ੍ਹੇਵਾਰ ਵੇਰਵਾ

(ਨੰਬਰਾਂ ਵਿੱਚ)

ਲੜੀ ਨੰ:	ਜਿਲ੍ਹਾ	ਭੂਮੀ ਵਿਕਾਸ		ਵਾਟਰਸ਼ੈੱਡ ਪ੍ਰਬੰਧ	
		ਲਾਭਪਾਤਰ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ	ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡ	ਲਾਭਪਾਤਰ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ	ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਪਿੰਡ
1	ਰੋਪੜ			35691	41
2	ਐੱਸ.ਏ.ਐੱਸ.ਨਗਰ			6454	41
3	ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ			471	15
4	ਪਟਿਆਲਾ			1000	114
5	ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ				
6	ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ	2	2	25693	286
7	ਮੰਗਰੂਰ				
8	ਬਰਨਾਲਾ				
9	ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ	12	1	1000	31
10	ਪਠਾਨਕੋਟ			1100	32
11	ਜਲੰਧਰ			730	106
12	ਕਪੂਰਥਲਾ			200	35
13	ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ				
14	ਤਰਨਤਾਰਨ				
15	ਲੁਧਿਆਣਾ	1	1	750	102
16	ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ				
17	ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ				
18	ਫਰੀਦਕੋਟ				
19	ਮੋਗਾ				
20	ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ				
21	ਬਠਿੰਡਾ				
22	ਮਾਨਸਾ				
	ਕੁੱਲ	15	4	73089	803

ਅਮਲੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ

ਖੇਤਰੀ ਅਮਲੇ ਦੀ ਤਕਨੀਕੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਲਈ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ, ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ 1965 ਵਿੱਚ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ 1975 ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਡਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਅਪ-ਗਰੇਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਾਲ 1995-96 ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਵਿਭਾਗੀ ਸਟਾਫ ਜਿਵੇਂ ਕਲੱਰਕਾਂ, ਸਹਾਇਕਾਂ, ਨਕਸ਼ਾ ਨਵੀਸਾਂ, ਸਰਵੇਅਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪ-ਨਿਰੀਖਕਾਂ ਆਦਿ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਕਿ ਗਜ਼ਟਿਡ ਅਫਸਰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਵੇਅਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਨਿਰੀਖਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਰਸ ਵਿੱਚ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਜਿਵੇਂ ਭੂਮੀ ਪੱਧਰ ਕਰਨਾ, ਖਾਲਾਂ ਬਣਾਉਣਾ, ਜਮੀਨ ਦੌਜ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਲਾਉਣਾ, ਕੰਟੂਰ ਬੰਧ, ਸੀੜੀਦਾਰ ਖੇਤ ਬਣਾਉਣਾ, ਗਲੀ ਰੈਕਲਾਮੇਸ਼ਨ, ਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ, ਲਿਫਟ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ, ਫੀਲਡ ਡਰੇਨੇਜ, ਡਰਿੱਪ/ਸਪਰਿੰਕਲਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੇ ਅਨੁਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਆਦਿ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਾਗੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਮੋਹਾਲੀ ਵਿਖੇ ਕੁੱਲ 197 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ 25 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਵਿਭਾਗੀ ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਖੇ 6 ਸਰਵੇਅਰਾਂ/ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਨਿਰੀਖਕਾਂ ਨੂੰ 5½ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਵਿਭਾਗੀ ਰੈਗੂਲਰ ਸਬ-ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ 25 ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐਮ.ਪੀ. ਸਕੀਮਾਂ ਹੇਠ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਦੇ 1 ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਜਪਾਨ ਵਿਖੇ “ਫਾਰਮਰ ਔਰਗੇਨਾਇਜ਼ੇਸ਼ਨ ਵਾਟਰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਥਰੂ ਸਮਾਲ ਵਾਟਰ ਇੰਮਪ੍ਰੋਵਿੰਗ ਰਿਜ਼ਰਵਿਅਰ (ਸਮਾਲ ਡੈਮ) ਫਾਰ ਏਸ਼ੀਆ” ਸਬੰਧੀ 1 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ।



ਫੋਟੋ: ਜਪਾਨ ਵਿਖੇ ਵਿਭਾਗੀ ਅਫਸਰ ਦੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ।

5 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵਿਖੇ ਜੀਓ-ਸਪੈਟੀਅਲ ਟੈਕਨੋਲੋਜੀ ਫਾਰ ਪਲੈਨਿੰਗ ਅਤੇ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਆਫ ਵਾਟਰਸ਼ੈਡ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਸ ਸਬੰਧੀ 1 ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 3 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੋਆ ਵਿਖੇ ਡੋਮੇਸਟਿਕ ਇੰਨਕੁਆਰੀ, ਡਸਿਪਲਨਰੀ ਐਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਡਸਿਪਲੇਨ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 3 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਰਾਂਊਂਡ ਵਾਟਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਐਂਡ ਰਿਸਰਚ ਇੰਨਸਟੀਚਿਊਟ, ਰਾਏਪੁਰ (ਛਤੀਸਗੜ੍ਹ) ਵਿਖੇ ਕਨਜੈਕਟਿਵ ਯੂਜ਼ ਆਫ ਸਰਫੇਸ ਐਂਡ ਗਰਾਂਊਂਡ ਵਾਟਰ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 6 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ

ਸਾਇਲ ਕੰਨਜਰਵੇਸ਼ਨ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਸੈਂਅਰ, ਦਾਮੋਦਰ ਵੈਲੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਹਜ਼ਾਰੀਬਾਗ, ਝਾਰਖੰਡ ਵਿਖੇ ਰੇਨਵਾਟਰ ਹਾਰਵੈਸਟਿੰਗ ਸਟਰਕਚਰ, ਮਾਈਕਰੋ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀਸਪੇਟਰੀ ਰਿਸੋਰਸ ਅਪ੍ਰੋਜਲ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 3 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਹਟੀ ਵਿਖੇ ਪਾਰਟੀਸਪੇਟਰੀ ਅਪਰੋਚਿਜ ਫਾਰ ਇਰੀਗੇਸ਼ਨ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 6 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਐਨ.ਏ.ਐਸ.ਸੀ. ਕੰਪਲੈਕਸ ਪੂਸਾ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਨੈਚੁਰਲ ਰਿਸੋਰਸ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਫਾਰ ਫੂਡ ਸਕਿਓਰਟੀ ਐਂਡ ਰੂਰਲ ਲਾਇਵਲੀਹੁਡ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 91 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਐਂਡ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ, ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (ਪਮੇਟੀ) ਪੀ.ਏ.ਯੂ ਕੈਂਪਸ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆ ਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 64 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸੈਂਅਰਲ ਸਾਇਲ ਐਂਡ ਵਾਟਰ ਕੰਨਜਰਵੇਸ਼ਨ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ, ਸੈਕਟਰ 27-ਏ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਆਈ.ਡਬਲਯੂ.ਐਮ.ਪੀ. ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 4 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਾਨਫਰੈਂਸ ਹਾਲ, ਹੋਟਲ ਸ਼ਿਵਾਲਿਕਵਿਊ ਸੈਕਟਰ 17 ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਖੇ ਗਵਰਮੈਂਟ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਰੀ-ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ (ਐਸ.2-ਜੀ.ਪੀ.ਆਰ.) ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। 5 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਂਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਇੰਨਸਟੀਚਿਊਟ, ਆਫ ਪਬਲਿਕ ਐਡਮਨਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਬਠਿੰਡਾ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਖੇ ਐਕੁਫਰ ਇੰਨਫਾਰਮੇਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਅਤੇ ਐਕੁਫਰ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਪਲਾਨ ਸਬੰਧੀ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ

ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣਕ ਗੁਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪੱਧਰ ਤੇ ਜਲ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਖਾਦਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਗਿਆਨਕੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਭੂਮੀ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਯੋਗ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਯੋਗ ਕਰੋਪਿੰਗ ਪੈਟਰਨ ਅਪਣਾਉਣ, ਉਚਿਤ ਭੋਜਨ ਸੁਧਾਰ ਤੇ ਜਲ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਸੁਝਾਅ ਦੇਣ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਮੰਤਵ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿਚ ਭੋਜਨ ਸਰਵੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਮੀਨਾਂ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਗਿਆਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਜਮੀਨ ਦੇ ਹਰੇਕ ਟੁੱਕੜੇ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਨ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ੋਰ ਸਮੱਸਿਆ ਵਾਲੇ ਰਕਬੇ ਅਤੇ ਕਮਾਂਡ ਏਰੀਏ ਦੇ ਸਰਵੇ ਵੱਲ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਜਰੇ, ਟੋਪੋਸ਼ੀਟਾਂ, ਹਵਾਈ ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ ਅਤੇ ਅਮੇਜਰੀ ਵਰਤ ਕੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਰਕਬਿਆਂ ਦੇ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੱਦ, ਰਕਬਾ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਸਹਿਤ ਨਕਸ਼ੇ ਤੇ ਦਰਸਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਭੂਮੀ ਰਖਿਆ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਪਾਅ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਨਾਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਸਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

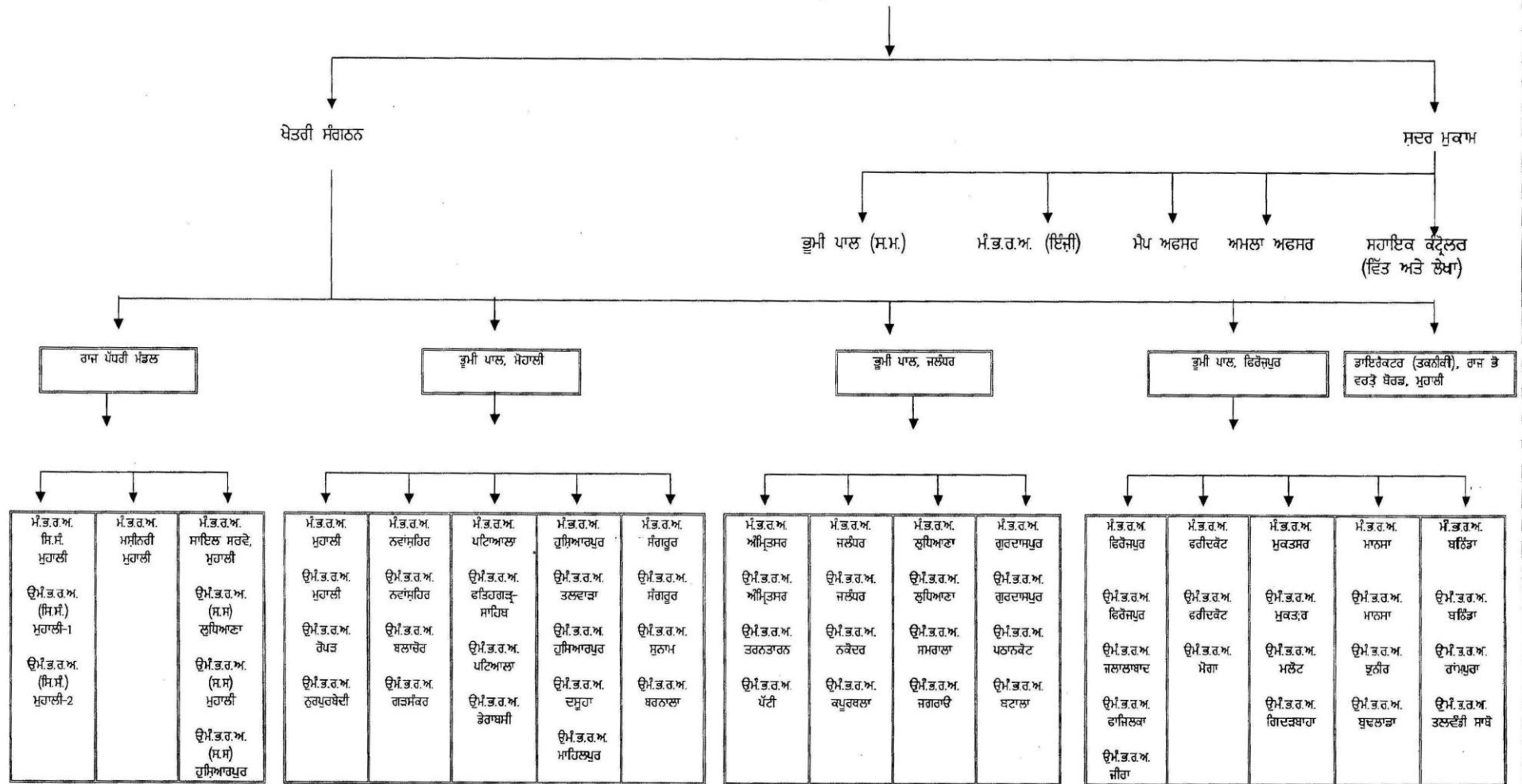
ਸਾਲ 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂਮੀ ਸੰਭਾਲ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕੁੱਲ 1,77,762 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦਾ ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਿਭਾਗ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੀਮਾਂ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਬਲਾਕ ਪਟਿਆਲਾ, ਘਨੌਰ, ਰਾਜਪੁਰਾ ਅਤੇ ਨਾਭਾ ਦੇ 1,77,437 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦਾ ਸੈਮੀ ਡਿਟੇਲ ਸਰਵੇ ਜੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਰਵੇ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਕਿਸਮ, ਲੈਂਡ ਯੂਜ਼, ਭੂਮੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਫਰਟੀਲਿਟੀ ਸਟੇਟਸ (ਮੈਕਰੋ/ਮਾਈਕਰੋ) ਫਸਲੀ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਸਬੰਧੀ ਹੱਦ ਤੈਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਵੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀ.ਆਈ.ਐਸ. ਤਕਨੀਕ ਨਾਲ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਇਲ ਮੈਪ, ਭੂਮੀ ਸਮਰੱਥਾ ਮੈਪ, ਫਰਟੀਲਿਟੀ ਸਟੇਟਸ ਮੈਪ, ਕਰੋਪ ਸੂਟੇਬਿਲਟੀ ਮੈਪ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਡਿਟੇਲ ਸਾਇਲ ਸਰਵੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਢੇਲਾਬੜ ਵਿਖੇ ਅਰਦਨ ਬੰਨ੍ਹ ਲਗਾਉਣ ਲਈ 105 ਹੈਕਟੇਅਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਟੌਸਾ ਵਿਖੇ 3 ਅਰਦਨ ਡੈਮਾਂ ਦੇ 220 ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਦੇ ਪੌਡਜ਼ ਏਰੀਆ ਅਤੇ ਡੈਮ ਸਾਈਟਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲ ਸਟੱਡੀ ਕਰਕੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ।



ਫੋਟੋ: ਭੂਮੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵਿਭਾਗੀ ਅਧਿਕਾਰੀ/ਕਰਮਚਾਰੀ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਢਾਂਚਾ

ਮੁੱਖ ਭੂਮੀ ਪਾਲ, ਪੰਜਾਬ



ਮੰ.ਤ.ਰ.ਅ.: ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰ
 ਉਮੰ.ਤ.ਰ.ਅ.: ਉਪ-ਮੰਡਲ ਭੂਮੀ ਰੱਖਿਆ ਅਫਸਰ
 ਸਿ.ਸੰ.: ਸਿਖਲਾਈ ਸੰਸਥਾ
 ਸ.ਸ.: ਸਾਇਲ ਸਰਵੇ